

Filozofická
fakulta

Oponentský posudek na habilitační práci

Jaroslavy Vydrové

Výraz – dielo – telesnosť. Fenomenologické eseje.

Jaroslavu Vydrovou znám dlouhou dobu jako svědomitou a vzdělanou badatelku, která se intenzivně zabývá fenomenologií v jejích nejrozličnějších kontextech a vždy své názory formuluje inspirativně. Zná ji také jako organizátorku užitečných filosofických střetnutí a v neposlední řadě i jako vyučující na katedře filosofie v Trnavě. Ve všech těchto rolích se už etablovala jako přední představitelka fenomenologie na Slovensku s cennými zahraničními přesahy.

Její habilitační práce *Výraz – dielo – telesnosť. Fenomenologické eseje* už proto zčásti staví na jejích dřívějších studiích, ale symptomaticky rozvíjí mnohá témata na širším základě, v kontextech, které jsou velmi obohacující a ve fenomenologické literatuře (alespoň u nás) neobvyklé.

Jaroslava Vydrová zúročuje svůj dlouholetý zájem o téma intersubjektivit a prožívání druhého jako tělesné bytosti. Je známo, že Husserl tíhl spíše k analýzám mentální sféry, a ačkoli byla samozřejmě tělesná existence jejím neopominutelným základem, skutečný důraz na tělesnost uplatňovali až jeho žáci. Ale i v rámci tohoto zaměření lze ještě vyčlenit specifičtější oblast, což právě kolegyně Vydrová zajímavě činí, totiž roli konkrétních gest, výrazů, grimas, masek a některých forem tělesného rozpoložení, jež se v těchto projevech zračí, totiž třeba námahy nebo odpočinku. Na pomoc si bere jednak Helmuta Plessnera, ostatně Husserlova žáka, jednak rozličná umělecká díla (např. texty Milana Kundery nebo Josepha Conrada, kubismus, sochařské panoptikum F. X. Messerschmidta, některá architektonická díla apod.).

Otevírá tak horizont zajímavých střetů a inspirací, jež mohou zaujmout i ty, kteří nejsou specialisty na Husserlovu fenomenologii.

Právě tohle zaměření se mi velmi líbí. Sám se často věnuji aspektům tělesnosti ve fenomenologii takřkajíc „ontologicky“, s ohledem na to, jaký má význam pro samotné určení subjektivity, vržené do světa a orientující se v něm úkony, vedenými primární vědomou zkušeností. Vydrová si všímá méně registrovaných aspektů takové tělesnosti, které více zohledňují intersubjektivní, sociální efekty. Jak nás prozrazují či zakrývají různá gesta či výrazy emocí, ať už těch, které máme pod kontrolou, nebo těch spontánních (jako je třeba smích či pláč)? Jak je nahlédnout jako fenomény, jak s nimi pracovat a jak s nimi ostatně pracují umělci, ať už ti (jako třeba Messerschmidt), kteří si na nich tak trochu cvičí svou dovednost v definování různých emocí, nebo ti (jako třeba Kundera), kteří s nimi obratně nakládají jako s mnohovýznamovými znaky. Zrovna u analýz Messerschmidtových hlav mě zaujalo upozornění, že některé emoce od sebe nelze dost dobře odlišit, ačkoli bylo sochařovým záměrem podat jejich typologii. Ukazuje se rovněž, že „propuknutí v pláč“, který jsme třeba delší dobu zadržovali, je znamením výchozího překřížení těla, které ve fenomenologii reprezentují pojmy Körper a Leib. A navíc, pokud tomu dobře rozumím, umožňuje fakt, že leckdy nemáme projev emocí (v gestech či grimasách) ve svých rukách, produktivní práci s vlastní tělesností a tedy „tvořivé sebevyjadřování“. Různou hrou s tělesnými stavy a pohyby tak nahrazujeme svá omezení a aktivně budujeme svou osobitost. Tak se člověk nejen podřizuje společenským konvencím, ale také je aktivně přetváří. Analýza toho, jak s těmito aspekty naší tělesnosti nakládáme, může být užitečná pro sociální pracovníky v jejich práci s klienty v různých specifických skupinách.

Sympatické je, že habilitační práce Jaroslavy Vydrové nekončí závěrem, ale rozevřením nového pole pro další úvahy, jak to ve filosofii má být.

Práce je psána srozumitelným jazykem, je zřejmé, že kolegyně Vydrová má spolehlivý rozhled po dané problematice, umí své myšlenky přehledně formulovat, čerpá z relevantní a bohaté literatury, jak primární, tak sekundární. Podařilo se jí propojit obtížné fenomenologické analýzy, u Husserla často nezáživné, s běžným

životem a s mnohými uměleckými díly. Její výběr a rozbor vhodně přispívá k celkovému porozumění projednávané problematiky.

V práci jsem nenašel žádné nedostatky, které by mě musely vést k nějakým kritickým poznámkám či k návrhům na doplnění. Jako podnět k ústní debatě nad tématem práce proto přikládám jen námět, plynoucí z odborné inspirace.

Z mnoha stran můžeme dnes slyšet oprávněné obavy z toho, že (zvláště mladá generace) tráví stále více času sociálními kontakty na virtuálních sítích. Zde se takřka úplně vytrácí tělesný kontakt, tedy také možnost dávat najevo emoce, nebo se za nimi skrývat. Mnoho z nás to jistě nepovažuje za dobrý trend a práce kolegyně Vydrové k tomu po mém soudu přidává ještě více varovného. Nejde jen o to, že se takto dostává do pozadí naše tělesnost, naše subjektivní lokalizace a běžné emoce, ale vytrácí se i to, čím se právě předkládaná habilitace především zabývá – schopnost a potřeba s emocemi, s výrazy a s gesty tvořivě pracovat, naučit se je ovládat, formovat, rozumět jim. Nevyrůstá nám generace, která bude v tomto ohledu zcela bezradná a nevzdělaná? Jak se na tuto problematiku kolegyně Vydrová dívá?

Ze všech výše uvedených důvodů považuji habilitační práci Jaroslavy Vydrové za zdařilé, zralé dílo s vysokou odbornou úrovní a doporučuji ji jednoznačně k obhajobě.

V Olomouci, 31. 1. 2022

Prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc.
Katedra filosofie FF UP v Olomouci